

ERDÉLYI MAGYAR MŰSZAKI TUDOMÁNYOS TÁRSASÁG
HUNGARIAN TECHNICAL SCIENTIFIC SOCIETY OF TRANSYLVANIA

**XVII. Bányászati,
Kohászati
és Földtani
Konferencia**

**17th Mining,
Metallurgy
and Geology
Conference**

**DÉVA, 2015. MÁRCIUS 26–29.
DEVA, MARCH 26–29, 2015**

A Damasa-szakadék; tömbös lejtőcsuszamlás az Upponyi-hegységben

The Damasa Gorge; Block Slides in the Uppony Mountains

Hevesi Attila
HEVESI Attila

Miskolci Egyetem, Műszaki Földtudományi Kar, Földrajz-Geoinformatika Intézet
H-3515 Miskolc-Egyetemváros

Abstract

The Uppony Mountains is located North of the Bükk Mountain (in Borsod County), and are bordered by the Sajó river and the Bán and Hódosbrooks. Its W and SW wing consist of Paleozoic sedimentary and metamorphic rocks, while its E and NE wings are made up from Middle Miocene (Sarmatian) marine sediments and andesitic piroclastics. The Damasa gorge is located in the E-NE wing of the mountains. It is one of the nicest examples of a block slide event. It has been developed to its recent form in the late 18th and early 19th century. The Miocene clayey and sandy strata - overlain andesitic agglomerates - has become wet and developed a slide track for the volcanic material. This process destabilized the stone blocks, which needed only a small impulse - most likely an earthquake with 3-4 magnitude on the Richter scale - to slide them down on the slope. Earthquakes having this strength have been reported from this the area in the late 18th and early 19th century. The 35 m deep Damasa gorge was formed between the blocks that slid down from the edge of the andesite agglomerates and the remaining part stayed in its original location. The holes and rooms created by the blocks that had been slid down and covered each other created the second longest non-karstic cave in Hungary.

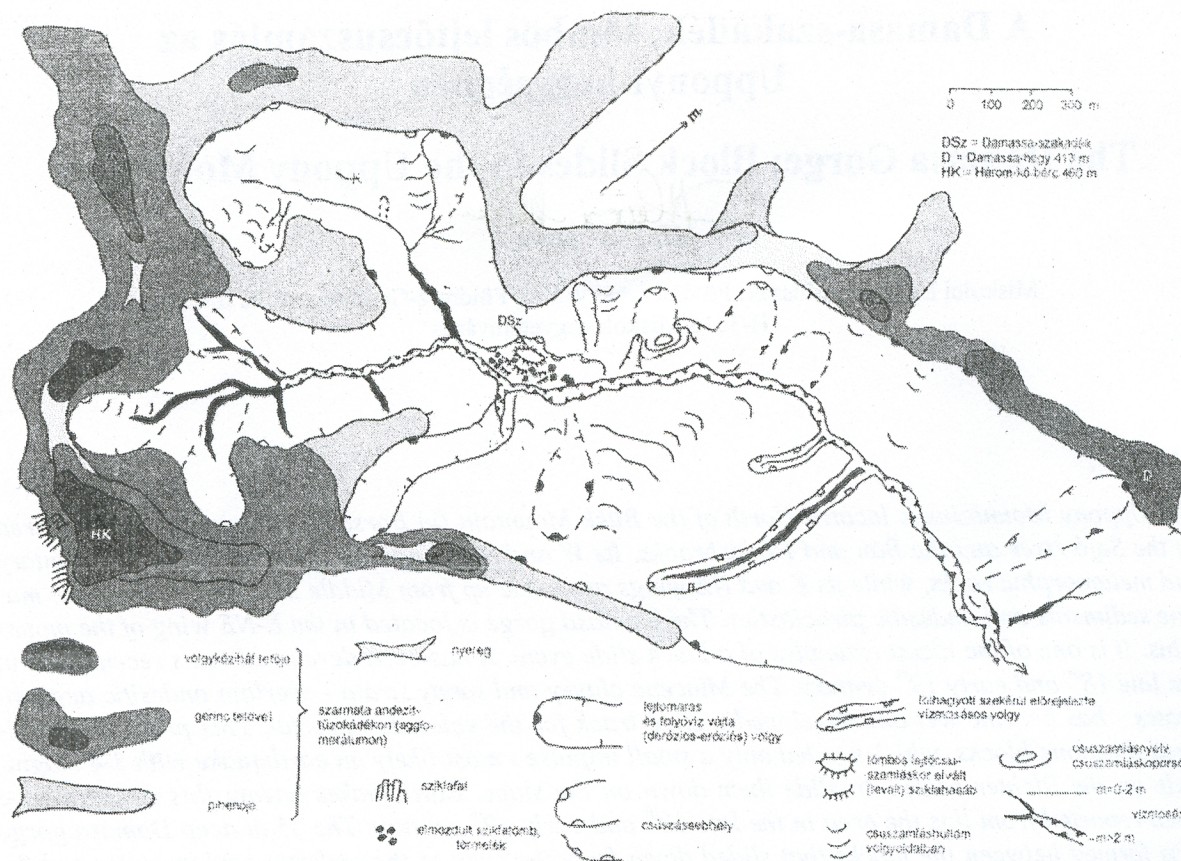
Kulcsszavak: tömbös lejtőcsuszamlás, földrengés, „szakadék”, barlang, Upponyi-hegység

Az Upponyi-hegység a borsodi Bükk É-i szomszédja, amelytől D-en a Szilvás-, majd a Bán-patak völgye választja el. É-on és K-en a Sajó, Ny-on a Hódos-patak völgyével határos. A Bán-patak átöröklött (epigenetikus) völgyének a Láz-bércnél vetősíkok mentén kialakult, hirtelen kanyarú szurdoka a hegységet két szárnyra osztja. A valamivel alacsonyabb (447 m) Ny-inak gerincvonulatát főleg ó- és középidői (kambrium–karbon, ill. triász) átalakult és üledékes kőzetek építik föl, amelyeket az alig magasabb (452 m) K-i szárnyban középső–késő-miocén sekélytengeri üledékek és a rájuk települt szarmata-kori andezit-tűzokádékkő (agglomerátum) összletek takarnak.

A Damasa-szakadék a hegység K-i szárnyán, Bánhorváti É–ÉNy-i határában, a községtől 6 km-re, az Egeres-völgy bal oldallejtőjét tagolja (1. térkép).

Létezéséről az 1980-as években 10 000-es léptékű helyrajzi térképről szereztünk tudomást; a földtani és természetföldrajzi szakirodalomban említését sem találhattuk. 1984-ben Hír János földrajz-öslénytan szakos barátommal – aki azóta a Pásztói Múzeum igazgatója – az említett térkép alapján megtaláltuk a szakadékot, amelyről azonnal látszott, hogy nem szakadék völgy, hanem nagyméretű tömbös lejtőcsuszamlással jött létre [2]. E megállapítást először Hír János közölte a *Föld és Ég* c. folyóirat 1985/8. számában. (Írásának furcsa módon *A bánhorváti Damasa-szurdok* címet adta [4].)

Az Egeres-völgy vízfolyása, a Csom- (Som-) patak, közzethatár mentén fut. A völgy bal oldala andezit tűzokádékkőből (Dubicsányi Andezit Formáció [7]); a jobb, annak fekéje, badeni-szarmata kori, főleg kavicsos-homokos, agyag-márgás aleurit, áthalmazott riolit-tufitos összlet (Sajóvölgyi Formáció [7]). Bár a patak aszályos nyarakon elapad, vastag hótakaró olvadása, bőséges kora-nyári esőzések után megáradt vize mindkét völgy oldalát alámossa. Ilyenkor bal oldalában az andezittűzokádékkő-takaró hasábokra repedezett pereme könnyen meg-megcsúszhat átnedvesedett fekéjén. A szakadék mai, látványos arculatának fő vonásait 18–19. századi földrengések rajzolták meg.

1. térkép. A bánhorváti Egeres-völgy felszínalaki vázlata a Damasa-szakadékkal

Öreg bánhorváti emberek szerint a szakadék valamikor a 18. században keletkezett. A vele kapcsolatos mesét így mondta el 1995-ben VASS István idős, szépszáj, huncut arcú, gondos szőlőgazda, a község református kántora:

„Damasa¹ Rózsika kint sétálgatott a Damasa-hegy oldalában és hallotta, hogy a völgy túloldalán valaki nagyon szépen tilinkózik. Át is ment megnézni, ki játszik ilyen gyönyörűen. Bodó Péternek hívták azt a juhászfiút, aki ott legeltette a nyáját és közben furulyált. Mikor találkoztak, rögtön egymásba szerettek; ám az öreg Damasa úr hallani sem akart a szegény Péterkéről. Szomorú lett a két fiatal, a lány egy napon kiment a Csom-patak völgyébe. Itt nagy, meredek sziklák álltak a völgy oldalában. Ezek alatt szokott volt delelni a gulya. Rózsika szerelmi bánatában levetette magát a sziklákról, s ekkor szétszakadt a hegy. Hatalmas dübörgéssel szakadt le a sziklatömeg. A gulya épp a völgyben legelt ekkor. Az állatok a nagy robajtól megijedtek és berohantak a faluba. Az emberek megrémültek, nem tudták mi történt; a bátrabb férfiak baltákkal, kaszákkal fölfegyverkezve mentek megnézni, mi okozhatta a riadalmat. Amikor kiértek, látták, hogy a hegy széthasadt. A kövek között megtalálták a szerencsétlen Rózsika² holttestét. Péterke pedig a szemközti hegyoldalon sírt keserves bánatában. Könnyeiből keletkezett a Bodó-tó.”

LENKEY Gyula, a község református lelkésze, aki 1948-ban hosszabban bár, de szintén leírta a fönnebbieket, a következőkkel folytatta: „A Damasa szétvált sziklatömbje az 1834-diki földrengéskor újra darabokra szakadt. 1845-ben az árvíz szétmosta, és 1848-ban dübörgéssel szétszakadt, hatalmas területet elborítva. A sziklák óriási bükkfákat törtek darabokra és eltemették azokat.”

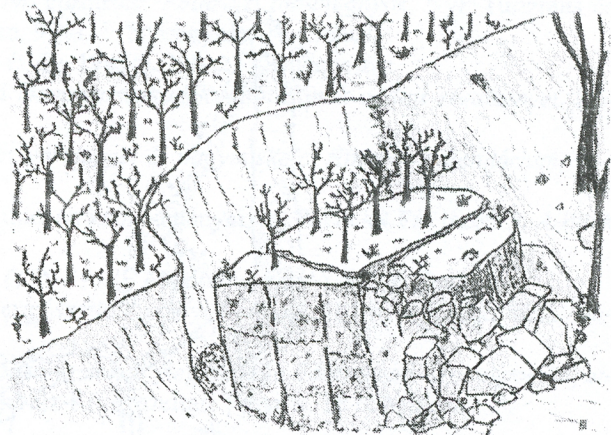
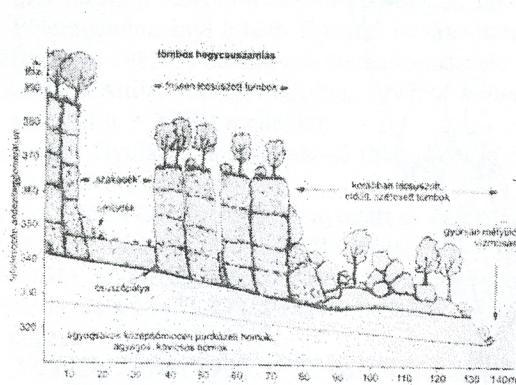
Tudományos följegyzések mindkét „földindulás”-ról megemlékeznek. Az 1763. július 28-i komáromi földrengés hatóterületének ÉK-i határa Eger és Selmechánya térségére becsülhető [9]. E hatóterület ÉK-K-i harmadába Bánhorváti és környéke is „belefér”. 1834. október 14-én, tehát ugyanabban az évben, amelyet LENKEY Gyula is említ, a Richter mérce szerinti III–IV-es erősségű

¹ Az előkelő DAMASA család 1280-tól birtokos a Bán-patak völgyében [1].

² Rózsika maradványait a bánhorváti református templom középkori tornyában temették el, ahol 1936-ban, a torony alapjainak megerősítésekor akadtak rá [6].

földrengés rázta meg a Kárpát-medence ÉK-i részét és az Északkeleti-Kárpátokat. Rengésközpontja (epicentruma) ugyan az Érmelléken volt, hatását azonban 79 700 km²-nyi területen, így Pesten, Rozsnyón, Iglón, Ungvárt, Aknaszlatinán, Kolozsvárt, Déván, Aradon, sőt Szegeden is lehetett érezni [8]. Ami BODÓ Péterke napjainkra csaknem teljesen föltöltött tavacsáját illeti, medencéjét kisebb lejtőcsuszamlás rekesztette el valamikor.

Maga a Damasa-szakadék a Ligeterdő nevű magaslat (407 m) D-i tővében, 350–380 m tszf-i magasságban húzódik, a már említett Egeres-völgy bal oldalán, közvetlenül a Csom-patak forrás-ágainak összetorkollása közelében (1. térkép). Felső karéjának hossza 170, az alsóé 100 m. A helyben maradt közettömegek és a lecsúszott tömbök tetőmagasság-különbsége 20–25 m, tehát ekkora a szakadék mélysége is (1. ábra). A lecsúszott, néhol egymásnak dőlő, de szét nem esett tömbök együttes szélessége 30–40 m (2. ábra; 1–2. kép). A több, legalább három szakaszban elmozdult tömbök súlya 14 000 t-ra becsülhető [5, 10].

1–2. ábra. A Damasa-szakadék keresztmetszete és tömbszelvénye

1–2. kép A „Szakadék”

A Damasa-szakadék lecsúszott tömbjei egymásnak dőlve szétválasztó hasadékaikat hosszabb rövidebb szakaszon befödtek; néhol a törmelék alkotta álmennyezet vagy álfenék keretez be üregeket [5]. Közülük régóta ismert a lecsúszott tömbök csúszássehely felé tekintő oldalán nyíló 30,5 m hosszú, 25,7 m mély Mély-hasadék, amelynek utolsó métereit igazi álbarlanggá zárják az egymást támasztó tömbök (3. kép). Omladék zárta végének szomszédságában, odafönn zezugos, apró és

Végezetül megemlítem, hogy hasonló tömbös lejtőcsuszamlással jött létre, szintén miocén andezit-tűzokádékkőben a Vasas-szakadék a Visegrádi-hegységben és Szilvás-kő árka pliocén bazaltban, a Medves-fennsík szomszédságában. Utóbbiak azonban látványosság és érdekesség tekintetében messze elmaradnak a Damasa-szakadéktól, amely a szepesváraljai Drevnyik-hegy és az almásalgói Sárkány-kert után méltán viselheti a „Kárpátok harmadik legszebb tömbös földcsuszamlása” címet.

Irodalom:

1. GYÖRFFY György 1987: *Az árpádkori Magyarország történeti földrajza I.*, Akadémiai Kiadó, 735–818, Budapest.
2. HEVESI Attila 2006: Jellegzetes hegy(lejtő)csuszamlás-formák a Bükk-hát és az Upponyi-hegység K-i felében, *III. Magyar Földrajzi Konferencia; Absztrakt kötet*; Magyar Tudományos Akadémia, 98, Budapest
3. HEVESI Attila 2013: Az Upponyi-hegység ismert és kevésbé ismert tájértékei, in: FRISNYÁK Sándor, GÁL András [szerk.]: *Kárpát-medence: természet, társadalom, gazdaság. Földrajzi tanulmányok*, NyF Turizmus és Földrajztudományi Intéze–Bocskai István Gimnázium, 97–111, Nyíregyháza–Szerencs.
4. HÍR János 1985: A bánhorváti Damasa-szurdok. *Föld és Ég*, 1985/8. 236–237, Budapest.
5. KOVÁCS Attila, ZÁMBORI Zoltán 1997: *A bánhorváti Damasa-szakadék kutatásának eddigi eredményei*, Kézirat. 31 o. + XXIII melléklet.
6. LENKEY Gyula 1948: A Bodó-tó titka, *Borsod-Gömör vármegyei és nagymiskolci Kincses Kalendárium*, 98–99, Miskolc.
7. PENTELENYI László 2005: A nyugati és északi előtér miocén képződményei, in: PELIKÁN Pál [szerk.]: *A Bükk hegység földtana*, 125–129, Budapest.
8. RÉTHLY Antal 1952: *A Kárpátmedencék földrendései (455–1918)*, Akadémiai Kiadó, 510 o. Budapest.
9. SIMON Béla 1943: *A földrendések*, Királyi Magyar Természettudományi Társulat, 181 o. + XXXII tábla, Budapest.
10. ZÁMBORI Zoltán 1996: *A Damasa-szakadék kialakulása és ennek megjelenése Bánhorváti néphagyományai-ban*, Szakdolgozat, Miskolci Bölcsész Egyesület, Földrajz-Környezettan Tanszék, 36 o. Miskolc.